

5.

IEŠKOKITE TIESOS INTERNETE

Terminas „melagingos naujienos“ yra naudojamas apibūdinti įvairiai netiksliai ar klaidinančiai informacijai, įskaitant satyrą, prastai ištirtą ar nepatikrintą turinį, melagingas žinutes ir suktybes. Melagingos naujienos ne visada skleidžiamos piktavališkai, tačiau, nežiūrint į tai, kodėl žmonės jomis dalijasi, rezultatas paprastai yra tas pats: naujienas gaunantys žmonės mano, kad tai, kas nėra teisinga, yra tiesa arba kad atsitiko tai, ko iš tikrųjų niekada neatsitiko.

Geriausiu atveju tai gali būti juokingas memas. Blogiausiu atveju tai gali būti netikslī informacija apie sveikatą arba klaidinga politinė informacija.

Net ir dedant visas pastangas išanalizuoti perskaitytus straipsnius ir užduoti svarbius klausimus apie juos, jums vis tiek gali kilti painiavos pojūtis. Tačiau žinokite: jūs ne vienas toks!

Patarimas. Pasitelkite visą įmanomą pagalbą

Vien dėl to, kad interneto svetainė neprisipažįsta daranti klaidų, dar nereiškia, kad ji jų nedaro. Iš tiesų patikimiausi leidiniai yra tie, kurie ypač atsargiai elgiasi su tiesa ir kuriuose dirba žmonės arba ištisi departamentai, kurių vienintelis darbas – tikrinti faktus.

Ieškokite skaidrių šaltinių, kurie nebijo paneigti informacijos, kai susivokia suklydę. Dar geriau, jei atnaujinta informacija yra apibendrinama straipsnio viršuje ir pateikiama socialiniuose tinkluose.

datadetoxkit.org #datadetox

A product of

**TACTICAL
TECH**

Project partners

Save the Children
100 ANNI

Funded by
the European Union

6.

SUSPROGDINKITE SAVO FILTRO BURBULĄ

Kai interneto svetainės ir programėlės sukuria jūsų profilį ir išsiaiškina jūsų interesus, jūs galite atsidurti **filtro burbule**. Taip yra tada, kai jums yra pateikiama daugiau pasakojimų, panašių į tuos, į kuriuos jūs jau investavote. Kaip tai apriboja arba keičia tai, ką jūs girdite?

Filtro burbulai gali paskatinti žmones perkaityti visiškai kitokias istorijas, naujienų antraštes, straipsnius ir reklamą, o tai gali reikšti, kad jie gaus informacijos rinkinius, kurie neturi nieko bendro, kaip tai yra pademonstruota interaktyviajame straipsnyje „Blue Feed“, „Red Feed“ (graphics.wsj.com/blue-feed-red-feed).

Jei jūs išsiaiškinote, kad savo programėlių ir interneto svetainių filtrų burbuluose matote algoritmu apdorotą turinį, kyla klausimas: o kaip gi išeiti už to filtro burbulo ribų?

Patarimas. Keiskite vėjo kryptį ir permaišykite savo naujienas

Gerai būdas susprogdinti filtro burbulą – tai užsisakyti paslaugas, kurios atrenka žinias ir informaciją iš įvairių šaltinių ir pateikia visa tai iš įvairių perspektyvų. RSS šaltiniai, forumai ir adresatų sąrašai, kuriuose pateikiama daug įvairių nuomonių ir temų, gali padėti jums pažvelgti už savo burbulo ribų. „Global Voices“ (globalvoices.org) ir „The Syllabus“ (the-syllabus.com) būtų puikus pasirinkimas pradžia.

6 PATARIMAI, PADĖSIANTYS IŠVENGTI INTERNETE SKLEIDŽIAMOS DEZINFORMACIJOS

Taikomosios programos, interneto svetainės ir internetinė žiniasklaida gali būti puiki platforma, norint gauti naujienas, gyvenimiškus patarimus ir ieškant pramogų. Tačiau, žvelgiant į visą tą gausų turinį, gali būti sunku nesiblaškant tiesiog rasti tai, ko jūs iš tikrųjų ieškote.

Be to, internete susidūrus su vaizdo įrašu, nuotrauka ar straipsniu, gali būti sunku atskirti tikrus faktus nuo pramano. Nuo

asmenybės testų, kuriose bandoma priskirti jus kažkuriam asmenybės tipui, iki šokiruojančių antraščių ir pakeistų nuotraukų ar vaizdo įrašų, kurie gali jus įtikinti, kad realybė yra visiškai kitokia. Taigi, ką matote internete, ne visada yra tai, kaip jums gali atrodyti.

Šiame „Duomenų detoksikacijos“ (angl. Data Detox) projekte jūs galėsite panagrinti su dezinformacija susijusias temas ir terminus, taip pat gausite patarimų, kaip tarp viso to rasti tai, ko ieškote.

Pradėkime!

D A T A
D E T O X
K I T

1.

SUVOKITE SAVO GALIĄ, KAD GALĖTUMĖTE KELTI BANGAS

„Patinka” paspaudimas, tviterio pranešimų persiuntimas ar pasidalijimas post’u – visi šie veiksmai atskleidžia, kaip jūs sąveikaujate su tuo, ką matote internete, o jūsų sąveikavimas turi didelę reikšmę. Kai paveikslėlis, vaizdo įrašas ar post’as pritraukia pakankamai didelį žmonių skaičių, jis sparčiai plinta ir iš esmės tampa „virusiniu“ (angl. viral).

Pasiteiraukite savęs: „Kokia yra mano įtaka internete?“ Kada paskutinį kartą jūs matėte šokiruojantį ar juokingą straipsnį, antraštę, vaizdo įrašą ar atvaizdą ir per kelias sekundes jau persiuntėte jį savo draugams? Tyrėjai nustatė, kad labiausiai tikėtina, jog „virusiniais“ taps pasakojimai ir vaizdai, kurie jums kelia baime, pasibjaurėjimą, susižavėjimą, pyktį ar nerimą. Vis dėlto, jei taip jums nutiko kaip tik šį rytą, nesijauskite blogai!

Patarimas. Dalintis reiškia rūpintis

Dalijimasis yra viena iš dalyvavimo formų. Kažkuo (bet kuo) pasidalindami su kitais, jūs prisidedate prie tikimybės, kad tai gali tapti „virusiniu“ reiškiniu. Jei paaiškėtų, kad informacija yra, pavyzdžiui, klaidinga, ar jūs tikrai norite, kad su ja būtų siejamas jūsų vardas ir reputacija? Prieš pasidalydami nuoroda apsvarstykite, ar gali nutikti taip, kad jūs paskleisite netiesą, kažką destruktavyaus ar toksiško.

2.

GERAI PAGALVOKITE PRIEŠ ATLIKdami ASMENYBĖS TESTĄ

Kada paskutinį kartą jūs matėte testą (teksto arba nuotraukos pavidalu), pavadintą, pavyzdžiui:

- Į kokį gyvūną jūs esate panašus?
- Koks Disney veikėjas esate jūs?
- Kokios yra jūsų tobulos atostogos?
- ... ir taip sąrašą galima tęsti be galo!

Nors tikimybė, kad tai tiesiog smagus testas, kuriuo siekta paskatinti jus susidomėti, išlieka, taip pat gali būti, kad klausimai buvo kruopščiai parengti siekiant surinkti duomenis, norint suklasifikuoti jūsų asmenybę, remiantis vadinamaisiais psichometriniais modeliais.

Jūsų atsakymai į testo klausimus, kaip antai „Kuris Simpsonų personažas esate jūs?“, kartu su kitais jūsų įpročiais, kuriuos gali stebėti jūsų naršyklė, taikomoji programėlė ar kokie nors susiję dalykai, pvz., lojalumo kortelės, duomenų analitikams gali suteikti galimybę suprasti, koks žmogus jūs esate, kas jums rūpi ir kaip daryti įtaką jums, kad jūs nusipirktumėte batų porą (pavyzdžiui,...) arba netgi sukurti jūsų profilį, kad būtų galima nuspręsti, kaip jums bandyti daryti įtaką, kad jūs atitinkamai balsuotumėte kituose rinkimuose.

Patarimas. Labiau saugokite paslaptis

Kai jūs galvojate apie asmeninę informaciją, pirmiausia jums į galvą gali ateiti jūsų slaptažodžiai, identifikacijos numeris ir banko sąskaitos numeris. Tačiau tam tikra informacija apie jus, pavyzdžiui, kas jus baugina, erzina ir kokie yra jūsų siekliai, yra tokia pat asmeninė informacija. Šie duomenys gali būti vertingi analitikams, kadangi jie suteikia informacijos apie tai, prie kokio asmenybės tipo jus reikėtų priskirti. Prieš pateikdami tokią informaciją apklausoje ar atlikdami testą gerai pagalvokite.

3.

NEUŽKIBKITE ANT JAUKO

Antraštinis jaukas (angl. click bait) – tai terminas, kuris yra naudojamas apibūdinti perspaustoms (sensacingoms), nesąžiningoms arba dirbtinai sukurtoms antraštėms, kurios yra sukurtos paskatinti žmones spustelėti antraštę arba nuorodą. Kuo daugiau veiksmo rezultatų gaunama iš straipsnio, vaizdo įrašo ar nuotraukos, tuo daugiau lėšų galima uždirbti. Tai reiškia, kad kūrėjai yra motyvuoti teigti bet ką, kad tik jūs spustelėtumėte mygtuką arba pasidalytumėte jų turinį.

Remdamiesi jūsų asmenybės profiliu, kurį sukūrė jūsų naudojamos platformos (pvz., „Facebook“ ir „Instagram“), jūs galite gauti individualizuotas antraštes, kurios sukurtos taip, kad paveiktų jūsų emocijas ir kad jūs spustelėtumėte mygtuką.

Tokių jaukų galima rasti šalia dezinformacijos, tačiau ne visada. Kai jūs tik pradėsite atpažinti „antraštinių jaukų“, pradėsite pastebėti jį visur YouTube kanale, tinklaraščiuose ir tabloidėse.

Patarimas. Suraskite šaltinį

Susidūrę su „antraštiniais jaukais“, nesustokite prie antraštės. Jei nuoroda atrodo saugi, spustelėkite ją ir perskaitykite visą straipsnį. Sužinokite, kas yra autorius, kada straipsnis buvo išspausdintas ir kokiais šaltiniais jis remiasi. Gali būti, kad straipsnio viduryje jūs rasite pastabą, kad turinys ar reklama yra mokami, arba jis gali priklausyti nuomonių kategorijai. Šie duomenys gali padėti jums nuspręsti, ar dėl viso to verta švaistyti jūsų energiją.

4.

STEBĖKITE, AR TAI NĖRA MELAGINGOS NAUJIENOS („FAKES“)

Gilios melagingos naujienos (angl. deep fakes) – tai skaitmeniniu būdu pakeisti vaizdo įrašai, garso klipai arba nuotraukos, paprastai sukuriamos pakeičiant asmens veidą, judesius arba keičiantys jo žodžius. Nors sąvoka „gilios melagingos naujienos“ yra nesenas terminas, iš tiesų viena ar kita forma jos egzistavo per amžius (kaip, pvz. 1917 m. „Cottingley fairies“ nuotrauka arba 1994 m. filmas „Forestas Gampas“ (angl. Forrest Gump). Dar lengviau yra sukurti vadinamąsias **pigias melagingas naujienas (angl. cheap fakes)** – klaidinančią turinį, kuriam nereikia sudėtingų technologijų. Jį galima sukurti tiesiog suteikiant klaidingą pavadinimą nuotraukai ar vaizdo įrašui arba naudojant pasenusį turinį dabartiniam įvykiui iliustruoti.

Patarimas. Likite nuleidę inkarą ir pasidomėkite

Kaip ir tuomet, kai susiduriate su „antraštiniais jaukais“, nieko nepriimkite už gryną pinigą. Jei matote vaizdo įrašą arba nuotrauką, kuri jus stebina arba šokiruoja, atpažinkite tą jausmą ir pagalvokite, galbūt už to slypi kažkas daugiau nei jūs matote. Kitu atveju, jei pastebėjote, kad vėl ir vėl vis susiduriate su tuo pačiu vaizdu arba juo su jumis buvo ne kartą pasidalinta, tai gali būti priežastis pasigilinti į tikrąją informacijos šaltinį. Verta užduoti daugiau klausimų: kas paskelbė informaciją (kuri interneto svetainė, kas jos autorius)? Kada ji buvo paskelbta? Jei tai yra vaizdas, atlikite atvirkštinio vaizdo paiešką TinEye sistemoje ir pažiūrėkite, kur dar jį surasite.

Prieš nusprenddami, kad naujienos yra teisingos ir prieš pasidalydami jomis su draugais ir šeimos nariais, atlikite jų kryžminį patikrinimą su kitais patikimais naujienų šaltiniais.